

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Герцюка Дмитра Дмитровича
на дисертаційну роботу Подоляка Михайла Володимировича
“Феномен дитинства у педагогічній концепції Степана Балея”,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Помітним досягненням історико-педагогічної науки в Україні за роки державної незалежності став суттєвий прорив у ґрунтовному вивченні, об'єктивному аналізі та оцінці науковцями-дослідниками нашої історичної минувшини, що дозволило підняти цілий пласт української педагогічної культури, переосмислити діяльність різних громадсько-освітніх і педагогічних товариств, повернути із забуття імена багатьох подвижників національно-культурного поступу українців кінця XIX – першої половини XX ст. Актуальні потреби теоретичного і практичного обґрунтування нових підходів до навчання і виховання молоді зумовлюють необхідність подальшого ґрунтовного вивчення, переосмислення і творчого використання історико-педагогічного досвіду.

З огляду на це, актуальність рецензованого дисертаційного дослідження, автором якого є здобувач Подоляк М.В. не викликає жодних сумнівів. Уперше досліджено творчу спадщину й наукову педагогічну діяльність відомого вченого зі світовим іменем Степана Балея в контексті розвитку європейських реформаторських напрямів та педагогічних рухів, ідентифіковано й класифіковано присутність у них його теоретичних ідей і практичного досвіду. Зародження і розвиток потужного реформаторського руху за нову школу, як яскравого історико-педагогічного явища, що мав місце у першій третині XX ст. у Європі та Північній Америці за своїм змістом та характером знаменувало новий якісний етап в розвитку педагогічної теорії й практики. Основна ідея, яка об'єднала педагогів-реформаторів різних країн, – зробити школу особистісно-зорієнтованою, місцем підготовки самостійних, ініціативних, активних людей, здатних творчо використовувати знання у практичній діяльності сьогодні як ніколи є на часі у контексті реформ освітньої системи України. Своє вагоме

слово у творенні «нової школи» сказав і Степан Балея.

Поза сумнівом рецензованим дослідженням суттєво доповнено портрет уродженця Тернопільщини, видатного психолога, філософа, педагога, лікаря, професора вищих навчальних закладів Львова, Варшави, Лодзя, Ченстохови, ініціатора створення низки науково-експериментальних установ, автора ґрунтовних праць з медицини, загальної, дитячої, педагогічної, соціальної психології, психології творчості, педагогіки, філософії та ін. питань, активного громадсько-освітнього діяча першої половини ХХ ст. Науковий доробок Степана Балея є надбанням двох культур – української та польської, у кожній з них він залишив свій вагомий внесок.

Важливо відзначити, що дисертаційне дослідження виконано згідно з планом НДР кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів».

На позитивну оцінку заслуговує застосування дисертантом комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, що уможливило належне розкриття усіх аспектів роботи: аналіз джерельної бази та історіографії і виявлення стану дослідженості науково-педагогічної спадщини С. Балея; уточнення періодизації науково-педагогічної діяльності вченого в контексті суспільно-трансформаційних процесів у Європі першої половини ХХ ст.; аналіз ключових позицій його дитиноцентричної концепції; розкриття освітньо-виховного потенціалу творчого доробку С. Балея й можливостей його творчого застосування для потреб сьогодення теорії та практики освіти і виховання.

Не викликає заперечень структура дисертації, яка складається зі вступу, двох розділів, 9 параграфів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел, що відповідає існуючим вимогам до підготовки дисертаційних робіт. Для реалізації мети дослідження дисертант використав широку джерельну базу, всього 280 позицій, із них 124 – іноземними мовами, що свідчить про об'єктивність аналізу поставленої проблеми.

У першому розділі дисертації автор здійснив розлогий аналіз сучасних

досліджень дитини і дитинства, виокремив низку теоретико-методологічних підходів до вивчення цих феноменів. Аналізуючи ступінь дослідженості теми в сучасній історіографії, дисертант виявив уміння здійснювати пошук, систематизувати, узагальнювати історико-педагогічний фактаж, засвідчив, з однієї сторони, наявність широкого наукового інтересу серед науковців як українських так і зарубіжних до витоків дитиноцентричних ідей у педагогічній теорії та практиці, пік яких припадає на реформаторську добу першої третини ХХ ст., і водночас, з другої сторони, недостатність висвітлення реформаторських поглядів одного із яскравих представників цього напрямку – Степана Балея, що кінцево і зумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Ретельне опрацювання різноманітної літератури дозволило авторові на суспільно-культурному фоні досліджуваної доби прослідкувати діяльність Степана Балея в контексті еволюції реформаторської педагогіки, виокремити його внесок у розвиток окремих її течій і напрямів, зокрема експериментальної педагогіки, педагогіки вільного виховання, педагогіки особистості, соціальної педагогіки, педології, школи творчості тощо.

Серед поставлених завдань дослідження дисертантом здійснено періодизацію основних етапів життєдіяльності С. Балея. Важливо, що в кожному із виділених періодів автор через призму відповідного суспільно-політичного, культурно-освітнього контексту намагається відшукати основні фактори, чинники, які так чи інакше впливали на формування особистості вченого-педагога.

У другому розділі дисертації здійснено належну експлікацію педагогічних ідей С. Балея щодо усебічного формування особистості дитини. На належному науково-теоретичному рівні обґрунтовано його погляди на розумове, соціально-моральне, релігійне, естетичне виховання. Суголосні із сучасними особистісно-зорієнтованими підходами організації навчально-виховного процесу такі основні психолого-педагогічні постулати вченого, як визнання індивідуальності дитини, урахування її психофізичних і вікових особливостей розвитку, раннє виявлення вроджених задатків дитини і її активна пізнавальна

діяльність, важлива роль сім'ї і родинного оточення у формуванні соціально-моральної сфери особистості дитини, потреба досконалого знання вихователями дитячої психіки тощо. Власне заслугою автора, є спроба відшукати можливості творчого використання ідей С. Балея в освітньому процесі сьогодення.

Відзначимо й науково вартісне узагальнення автором поглядів С. Балея на проблему перевиховання особистості, виявлення ним особливостей здійснення профілактики з важковиховуваними дітьми, розроблення характерологічних типів «важких» дітей та інше, що, поза сумнівом, може стати корисним у практиці корекційно-виховної роботи в умовах сьогодення української освіти.

Дисертантові необхідно віддати належне у здійсненні детального аналізу основних положень психоаналітичної теорії С. Балея, зокрема її важливої складової – психології виховного контакту, що у сучасній термінології тотожно поняттю «педагогічна взаємодія». Зроблено висновок про наукову цінність теоретико-практичних узагальнень вченого для з'ясування цієї складної психолого-педагогічної проблеми, можливість їх творчого використання і в сучасній педагогічній практиці.

Загальні висновки науково обґрунтовані, вибудовані відповідно до поставлених завдань. На належному рівні підготовлено автореферат дисертації, у якому достатньо повно відображено її основні положення. Кількість наукових публікацій Подоляка М.В. (всього 11 статей, в тому числі 6 – у фахових і 2 – у зарубіжних науково-педагогічних виданнях), їхній зміст, рівень апробації результатів дослідження відповідає прийнятим вимогам до виконання дисертаційних робіт. Вважаємо, що рецензована дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, що розширює межі історико-педагогічного знання.

Водночас, слід звернути увагу дисертанта на окремі дискусійні місця, висловити окремі зауваження та пропозиції.

1. Обґрунтовуючи дитинство як культурно-антропологічний, соціально-культурний феномен, дефінітивні означення дитинства різними зарубіжними і вітчизняними дослідниками, дисертанту, на нашу думку, варто було б на підставі аналізу творчого доробку вченого у цьому контексті, запропонувати узагальнене авторське тлумачення терміну дитинства за С. Балеєм; більше того конкретизувати віковий вимір/вікове обрамлення дитинства у розумінні С.Балеєм. Це б зняло окремі питання, як, для прикладу: особливості юнацького віку у розгляді вченим проблем соціально-морального (с.100-101), релігійного (с.119-120), естетичного (с. 131-132) виховання особистості дитини – це площина дитинства?

2. Віддаючи належне авторові у проведенні ретельного аналізу діяльності Степана Балея в контексті розвитку реформаторських напрямів і педагогічних рухів у міжвоєнний період, тим не менше вважаємо за необхідне до кола дослідників і натхненників окремих течій реформаторської педагогіки в Галичині, які стояли на позиціях дитино зорієнтованої педагогіки, поряд із польськими освітянами долучити й українських педагогів й освітніх діячів, зокрема, В. Ратальського, Я. Кузьміва, М. Базника та ін. (експериментальна педагогіка та психологія), І. Герасимовича та ін. (теорія вільного виховання) о. Ю. Дзеровича, В. Безушка та ін. (педологія) тощо.

3. Робота беззаперечно виграла б, якби автор у частині аналізу напрацювань С. Балея щодо проблем соціально-морального виховання розширив постановку вченим проблеми виховання характеру особистості, зокрема, більш ґрунтовніше проаналізував його виступ на Першому українському педагогічному конгресі у Львові (1935 р), зміст дискусії, що мала місце з цього приводу як на самому Конгресі, так і згодом на шпальтах галицьких періодичних видань України. Це б підсилило актуальність його поглядів на необхідність цілісного формування «характерної» особистості, а від неї на потребу виховання характеру нації, адже думка, що сильні характери творять сильну націю була центральною у багатьох дослідженнях кінця XIX – 20-30-х рр. XX ст. Її актуальність ніхто не зможе заперечити й сьогодні.

4. Потребує уточнення, представлена автором у контексті виокремлення основних періодів діяльності С. Балея, інформація щодо освітньо-шкільної ситуації в Галичині у міжвоєнний період (с. 63-72). Так, зокрема, правильніше було б стверджувати, на станом на середину 1930-х рр. у Львівському університеті діяли дві педагогічні кафедри – кафедра історії освіти і шкільництва (1923) і кафедра педагогіки (1933).

5. Очевидно слід було б підсилити практичну значущість проведеного дослідження, розробивши програму елективного спецкурсу / методичні рекомендації щодо використання освітньо-виховного потенціалу творчого доробку С. Балея у сучасній педагогічній теорії та практиці.

Однак висловлені побажання не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного Подоляком М.В. наукового дослідження. Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць Подоляка М.В. дають підстави зробити **наступний загальний висновок**, що дисертаційна робота **“Феномен дитинства у педагогічній концепції Степана Балея”** є цілісним, завершеним, самостійним історико-педагогічним дослідженням, яке має наукову новизну, важливе значення для теорії та історії національної освіти і виховання, відповідає вимогам МОН України до дисертаційних робіт, пп. 9, 11, 13-15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567, а її автор – Подоляк Михайло Володимирович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Підпис Д.Д. Герцюка підтверджую:

Вчений секретар
ЛНУ імені Івана Франка

Д.Д. Герцюк

доц. О.С. Грабовецька